

De bevrijding van Bunschoten (2, slot)

Het militaire verhaal van de bevrijding van onze dorpen

Het vorige deel van het artikel over de bevrijding van Bunschoten, Spakenburg en Eemdijk [BunH 2025-2, pag. 147] eindigde op vrijdag 20 april 1945, toen de Canadezen van het *West Nova Scotia Regiment* vanuit Nijkerk onze plaatsen verkenden. Op vrijdagmiddag strandden zij nabij 'De Kooi', waar de Duitsers de weg hadden opgeblazen. De bevrijding was nabij en met de berichten dat de Canadezen naderden, heerste er een gevoel van spanning en opwinding onder de dorpelingen.

Vrijdag
20 april 1945
(vervolg)

- Duitse troepen trekken zich terug
- BS neemt gezag over: inrichting posten
- Eerste Canadese verkenningspatrouille

Het verzet, in de vorm van de **Binnenlandse Strijdkrachten** (BS of NBS), trad op deze vrijdag uit haar schaduw. De BS stonden onder leiding van twee onderwijzers, te weten Klaas Tonnis Balkema en Lammert Duijst, met daarnaast drie commandanten: Harmen van Goor, Klaas ter Haar en Peter Kok. Op Kolkplein 12 in de bakkerij van Klaas van Veller (tegenwoordig Snacksalon 'La Plaza') lagen wapens, helmen en oranje armbanden voor de verzetslieden klaar. [Over de plaatselijke Binnenlandse Strijdkrachten, zie: pag. 232-233]

W. N. Kok vertelt in 'Bunschoten: Bezet bevrijd', dat in de voorbije dagen onafgebroken vluchtende Duitsers over de Nijkerkerweg en de Oostdijk naar Eemdijk en Baarn waren getrokken. Enkele bleven overdag nog even in het dorp, omdat de Bisschopsweg voor hen een open schootveld was geworden nu de bomen daar gerooid waren. Maar nadat de laatste Duitsers definitief waren vertrokken, richtte het verzet **posten op de toegangswegen** tot de dorpen in – namelijk op de Oostdijk, de Westdijk, de Nijkerkerweg en de Bisschopsweg. Een commandopost werd ingericht op de Veenestraat 31 (de woning van BS'er Willem Smit Jzn). Ondertussen probeerden de verzetslieden Duitsers en NSB'ers in de kraag te vatten en namen zij twee oude Oostenrijkse soldaten gevangen, die genoeg hadden van de oorlog en naar huis wilden. Steeds meer mannen wilden de BS helpen. In de middag herstelden zij het gat in de weg nabij 'De Kooi' en daardoor leidden zij de **Canadezen via de Nijkerkerweg naar Bunschoten**. Die vrijdagavond arriveerden voor het eerst Canadese soldaten in het dorp **rond 21.00 uur**! Na een kwartier keerden zij echter weer terug naar Nijkerk.

Zaterdag
21 april 1945

- Bijtjesdag van Binnenlandse Strijdkrachten
- Tweede Canadese verkenningspatrouille
- Duitse beschietingen vanuit Baarn, 2x
- Eerste massale vlucht van bevolking

In de nacht van vrijdag 20 april op zaterdag 21 april vielen enkele granaten, waarvan de meeste in zee. Maar dit was, als we Kok mogen geloven, slechts een topje van de ijsberg. Rond het middaguur gaat het los met **artillerievuur**: er werd gericht op Bunschoten en Spakenburg geschoten. Er vielen granaten in Bunschoten op de Schoolstraat en nabij het gemeentehuis aan de Dorpsstraat. In Spakenburg vielen granaten voornamelijk op de Weikamp, Oostmaat en Nieuwe Schans. Op de Dorpsstraat en de Weikamp waren er zelfs **vijf doden te betreuren**! Vanaf dat moment sloegen veel inwoners op de **vlucht over de Oostdijk** naar Nijkerk naar veiliger oorden. Tegelijkertijd werd vanuit Nijkerk om 11:15 uur

verder lezen op pag. 235 >

Herinneringsinsigne van de BS (2 x 2,5 cm), vlak na de oorlog ingesteld door Prins Bernhard, die de formele opperbevelhebber van de BS was. Het is uitgereikt aan alle leden van de BS, dus ook aan die in Bunschoten.

De lidmaatschapskaarten van de BS van Evert Nagel en Jaan Nieuwboer, ondertekend door commandant Balkema. Die van Evert Nagel is gedateerd 26-4.

Als nabestaanden geïnteresseerd zijn, mogen zij deze kaarten krijgen.

Binnenlandse Strijdkrachten van Bunschoten

Op de Bevrijdingsdag van Bunschoten-Spakenburg, 20 april 1945, kwam ook de plaatselijke NBS (Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten, meestal afgekort tot BS) in de openbaarheid. Zoals in een voorgaand artikel is geschreven [BunH 2025-1, pag. 57] was de NBS gevormd uit verschillende verzetsorganisaties en had deze als bestemming bij de Bevrijding tijdelijk het gezag waar te nemen en de publieke veiligheid te garanderen. Daarvoor waren in het geheim al allerlei maatregelen getroffen. Zo was als **plaatselijke commandant** de Eemdijkse onderwijzer Klaas Balkema al aangewezen. Hoe de interne opbouw verder is verlopen onttrekt zich aan de waarneming. In ieder geval kan geconstateerd worden, dat de toeloop van leden groot is geweest.

Wie behoorden er tot deze plaatselijke BS, die van 20 april tot 17 juni 1945 actief zijn geweest. Op 5 november j.l. (na afspraak en zes weken wachttijd wegens drukte) bracht ik een bezoek aan het **Nationaal Archief** in Den Haag om dat te onderzoeken. In dat archief bevinden zich twee dossiers, die daar informatie over kunnen geven. In het ene dossier (16 bladen) was algemene informatie te vinden, maar geen volledige lijst, alleen een lijst van de leden op 17 juni 1945. In het andere dossier (44 bladen) waren de betalingsgegevens van de leden te vinden over de hele periode van de twee maanden dat zij actief waren.

Nieuw voor mij was, dat zij **betaald** werden (incl. onkosten en een soort kinderbijslag, e.d.). De leden kwamen namelijk formeel in dienst van Defensie. Uit beide dossiers kon in combinatie met het adresboek van 1940 (opgesteld n.a.v. de evacuatie) met enige moeite een complete lijst worden samengesteld.

In totaal **171 mannen** zijn voor langere of kortere tijd lid van de plaatselijke BS geweest. Allereerst werd daarin uiteraard opgenomen de gehele **knokploeg van Niek Gouwens**, 11 leden, zoals door hem later genoemd (pag. 60, BunH 2025-1), daarnaast ook **andere vooraanstaande verzetsmensen**. Van die laatste groep is nooit een compleet beeld te krijgen, het waren in ieder geval: Elbert Baas, Klaas

Balkema, Willem Berendse, Dirk Boekhout en Lammert Duijst.

In de betalingslijsten ontbreken de namen van **Evert Nagel** en **Jaan Nieuwboer**, die in de april-dagen zijn omgekomen. Maar zij zijn wel degelijk lid geweest. Hun kaarten van lidmaatschap zijn bewaard gebleven en bevonden zich bij de door Elbert Baas nagelaten papieren.

